

Over vogels zijn vele tientallen boeken verschenen. Met elkaar zouden ze gemakkelijk een boekenkast kunnen vullen. Een aantal belangrijke boeken o.a. van Tinbergen is helaas niet meer te koop, maar wellicht nog wel te leen via een bibliotheek.

Vogels in de stad

- Gallacher, H.P. Vogels leren kennen. Uitg. Th. Rap Amsterdam
- Gallacher, H.P. De Spreeuw. Uitg. Het Spectrum (serie dieren dichterbij)
- v.d. Plas-Haarsma. De Huismus. Uitg. Het Spectrum (serie dieren dichterbij)
- Hoed, A.P. en G. Stadsvogels. Uitg. Mous-sault, Baarn (Serie informatie over)
- Tinbergen, L. Vogels in hun domein. Uitg.: Thieme, Zutphen.

Gidsen

- De Europese vogels in kleur. Elsevier.
- Petersons Vogelgids. Elsevier.
- Elsevier gids van planten en dieren in de tuin. Elsevier.

Algemeen:

- Het Beste Vogelboek. Readers Digest.
- Vogeltochten in de lage landen.
- Enz., enz.

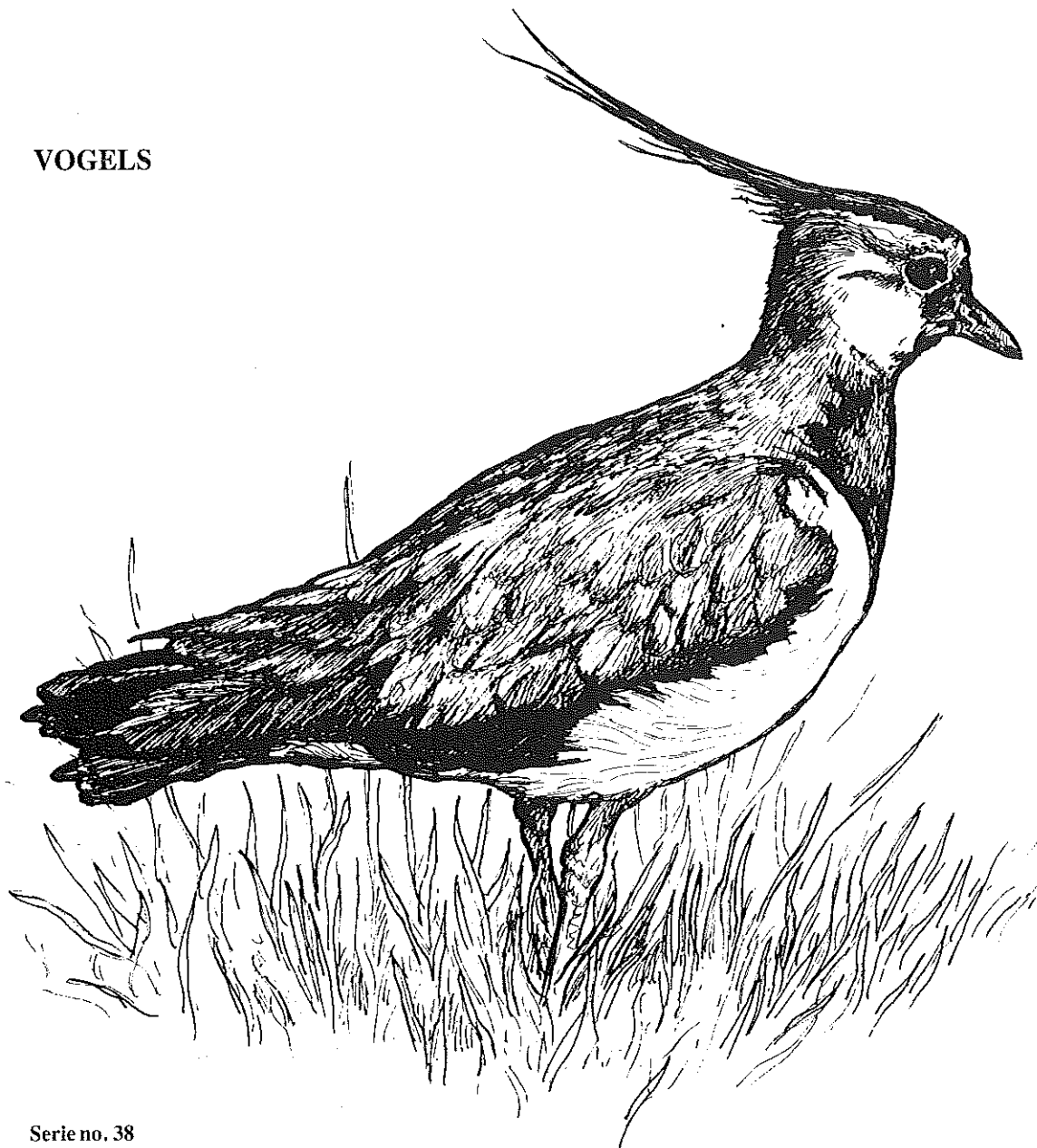
Voor boeken over specifieke onderwerpen kan het beste contact gezocht worden met de Vogelbescherming, of de schoolbiologische dienst omdat daar adequaat uitgezocht kan worden welk boek geschikt is voor het onderwerp of de onderwerpen, die in de klas behandeld zullen worden.

Enkele belangrijke adressen:

Vereniging voor Vogelbescherming
„'s-Gravenhage en Omstreken”
Secretariaat: Rozentuin 31
2272 XA Voorburg.
Nederlandse vereniging tot Bescherming van Vogels
Driebergseweg 16 C, 3708 JB Zeist.
Geeft uit het blad Vogels en voor jeugdleden „Het Vogelaartje”

DE NATUUR VAN DE MAAND

VOGELS

Serie no. 38
1986 no. 1

Dienst
Groenvoorzieningen en
Milieueducatie

Tekst: J.H. La Haye e.a.
Tekeningen: Laura Holthaus

Redactie:
J. La Haye, J.A. de Vrind
H. Wals

Eindredactie: J. La Haye

Redactieadres:
Dienst Groenvoorzieningen
en Milieueducatie
Huygenspark 39
Postbus 16240
2500 BE Den Haag
Tel. 070-889335

Serie no. 38
© 1986 no. 1

Uitgaven:

Verzamelband

Veel lezers bewaren de Natuur van de Maand in een archief of een documentatiecentrum. Nu is het formaat van dit blad niet van dien aard, dat het gemakkelijk ergens in past. Daarom heeft de redactie van de Natuur van de Maand een tijdschrifthouder laten maken, waarin drie jaargangen van dit blad bewaard kunnen worden.

De kleur is groen evenals het Milieuhandboek en op de achterzijde staat:

De Natuur van de Maand.

Het formaat is 18 x 25 x 4 cm.

Deze houder kost:

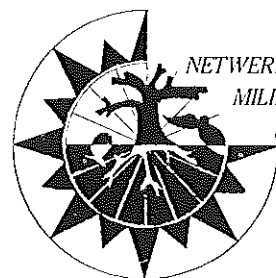
afgehaald op het kantoor van de Dienst Groenvoorzieningen en Milieueducatie f 9,75. Moet deze worden verzonden dan zijn de kosten f 14,65.

Bestellingen kunnen worden gericht aan:
Directie Dienst Groenvoorzieningen en Milieueducatie, Huygenspark 39, Postbus 16240, 2500 BE Den Haag.

Het Milieuhandboek

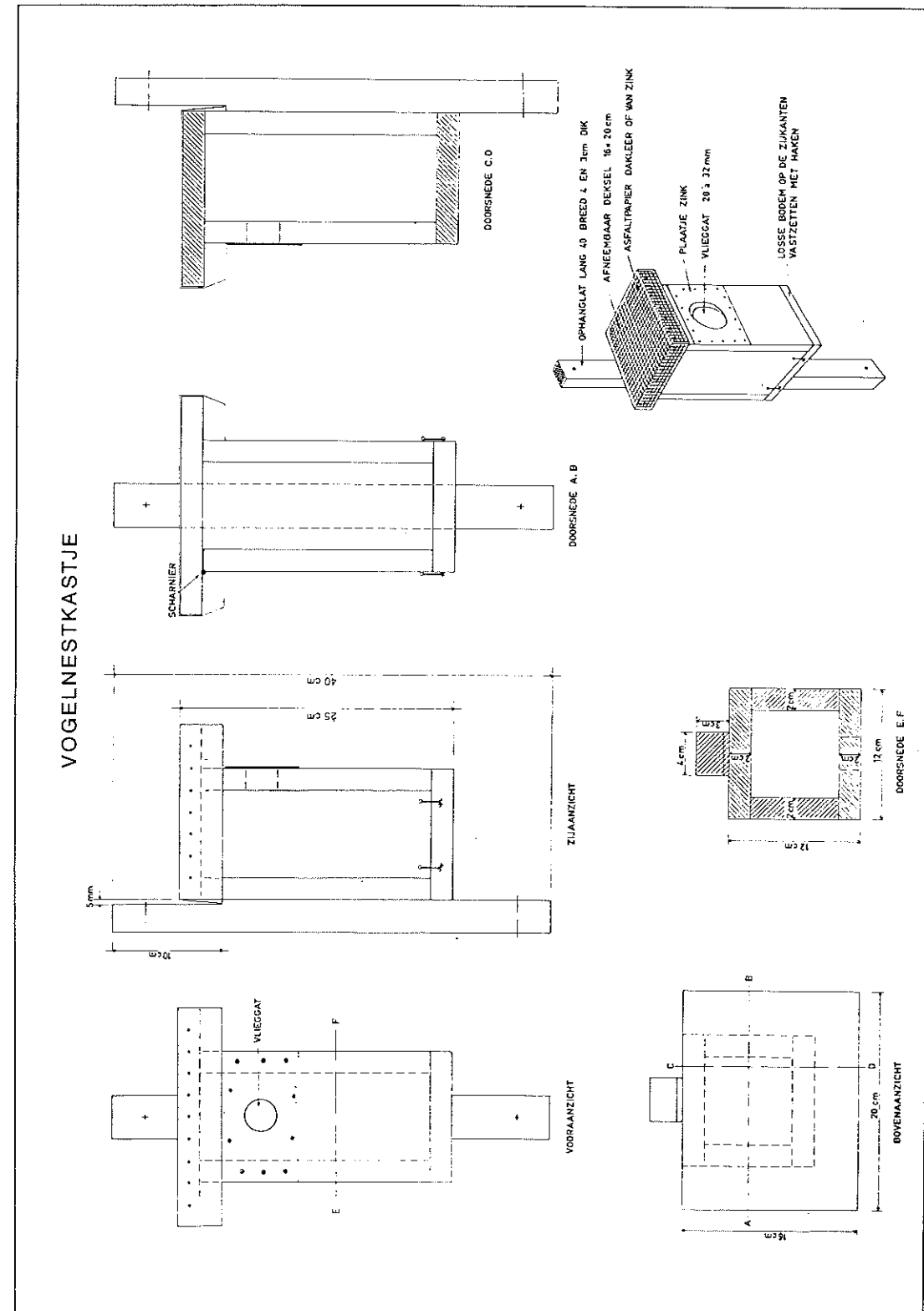
In dit boek worden een groot aantal lessuggesties gegeven rond allerlei verschillende thema's. Dit zijn: Planten, dieren, menselijke activiteiten, water, bodem, lucht en energie.

Daarbij worden in een apart hoofdstuk didactische methodieken behandeld, die in de natuur- en milieueducatie gebruikt kunnen worden. Het boek is te verkrijgen door f 54,80 over te maken op giro 8461 t.n.v. directeur DGM onder vermelding van Milieuhandboek.

NETWERK NATUUR-en
MILIEUEDUKATIE voor
het BASISONDERWIJS

Breedstraat 16 A
1811 HG Alkmaar
072-121525

je naam: _____

Het vak hiernaast kun je (naar keuze) vullen met een tekeningetje van de voederplaats of plaatjes van vogelsoorten, die je gezien hebt.

gegeten door:	hoe eet de vogel ?		vliegen andere vogels voor deze vogel weg?	
'n vogel voeder plaats				
graan (vogelzaad)				
pinda's				
vetbol				
brood				
aardappel				
appel				

Voor u ligt een speciaal nummer van de Natuur van de Maand, dat geheel gewijd is aan vogels. Het initiatief om tot dit nummer te komen is genomen door de Vereniging voor Vogelbescherming „'s-Gravenhage en Omstreken”, die in 1985 60 jaar bestond. Zij zijn met ons van mening, dat de belangstelling voor vogels en de natuur reeds op jonge leeftijd gewekt moet worden. Want ondanks alle inspanningen van natuur- en milieubeschermingsorganisaties blijkt nog steeds, dat de letterlijke en figuurlijke ruimte voor de natuur steeds kleiner wordt. Het is dan ook belangrijk, dat we op een verantwoorde manier leren omgaan met het ons omringende milieu. Het volgende nummer van de Natuur van de Maand zal gewijd zijn aan voortplanting, terwijl het laatste nummer van dit schooljaar als onderwerp „Spinnen” zal dragen. Voor het komend najaar staat een speciaal nummer op de lijst voor de laagste groepen van de basisschool.

De redactie.

Vogels zijn dieren, die iedereen kent en waardeert. Door hun gedrag, zang en uiterlijk trekken ze onze aandacht en de aandacht van kinderen. Daarbij komt dan nog dat vogels het gehele jaar door aanwezig zijn. Weliswaar in een wisselende samenstelling en aantallen. Maar er zijn altijd wel vogels in de omgeving te observeren.

In ons land met zijn sterk door de mens beïnvloed milieu is er een duidelijke relatie te leggen tussen de menselijke activiteiten en het voorkomen van de vogels. Verschillende biotopen zijn door mensenhanden gemaakt en veel van de daar voorkomende vogels waren anders niet voorgekomen.

In de loop der eeuwen is de samenstelling van het vogelbestand dan ook sterk gewijzigd, doordat verschillende biotopen veranderden, verdwenen of juist sterk uitbreidden.

De laatste tientallen jaren is het tempo van verandering zo toegenomen ten gevolge van de bevolkingsgroei en de industrialisatie, dat er natuurbeschermingsorganisaties nodig waren om de vogels te beschermen.

Door de inspanning van een betrekkelijk kleine groep mensen zijn terreinen voor broed- en trekvogels behouden en lukte het om in ons dichtbevolkte land een grote vogeldichtheid te handhaven.

Al deze bescherming kon echter niet verhinderen, dat veel soorten als broedvogels uit ons land zijn verdwenen. Daar staat dan wel tegenover dat enkele andere soorten als nieuwe broedvogel in ons land verwelkomd konden worden. Een groot probleem blijft het gebruik van vergif en andere milieuvreemde stoffen, die de gezondheid van de vogels direct of op termijn bedreigen.

Het is dan ook van groot belang kinderen in een vroeg stadium kennis te laten maken met vogels en hen te laten ontdekken welke belangrijke rol de vogels spelen in het geheel van de natuur.

je naam :

spreeuwen kijken !

Spreeuwen kun je het hele jaar op veel plaatsen tegenkomen. Vaak zie je meerdere spreeuwen bijeen. Het zijn druktemakers, die echt van "gezelligheid" houden!

Begin eens met een blokje rond te lopen en tel, hoeveel spreeuwen je te zien krijgt. Dat zijn er _____.

Lok eens wat spreeuwen dichtbij, door wat voer te strooien. Ga daarna op een afstandje kijken (achter de ramen van je klas?).

WAT LUSTEN SPREEUWEN GRAAG ?

Ik strooide of legde neer:	De spreeuwen eten het: <u>niet</u> , <u>weinig</u> of <u>graag</u> .
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

"Stappen" spreeuwen (= pootje voor pootje lopen) of "hippen" ze (= met beide pootjes tegelijk springen.)

Spreeuwen _____

En hoe komen de andere voerplekbezoekers vooruit ?

huismussen : _____

merels : _____

: _____

: _____

Die gezellige spreeuwen maken (voor elkaar) allerlei geluiden ? Welke woorden vind je kloppen? Luister goed! Zet er maar een kruisje vóór :

☐ fluiten	☐ tsjilpen
☐ kwetteren	☐ babbelen
☐ kwaken	☐ sissen
☐ krijsen	☐ piepen
☐ snerpen	☐ klepperen
☐ klokken (?)	☐ ratelen

Een zingende spreeuw kan zich flink "aanstellen". Wat zie je daarvan ?

Een spreeuw is wel donker, maar niet zwart ! Welke kleuren zie je?

Poot-kleur : _____

Snavel-kleur : _____

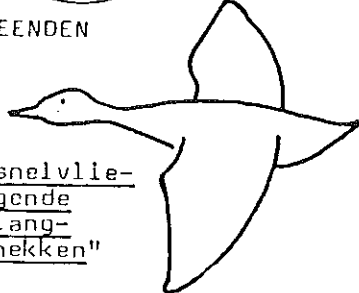
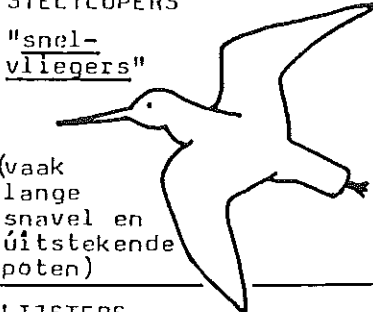

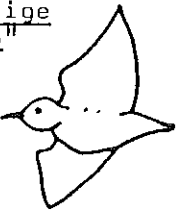
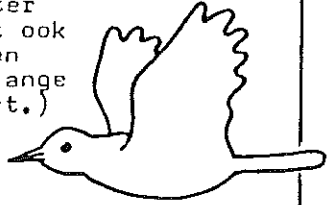

Welke verschillen zie je tussen de spreeuwen onderling ?

Geef deze spreeuw (later) de juiste kleuren !

allerlei overvliegers

HERFST-TREK-opdracht. Naam: _____
 Vogels, die overvliegen, zijn vaak niet gemakkelijk te herkennen. Tegen de lichte hemel steken ze donker af. Je ziet geen kleuren, maar alleen silhouetten. Maar we kunnen wel een aantal "groepen" aan de vorm onderscheiden:

EENDEN	aantallen	STELTLOPERS	aantallen
 "snelvliegende langnekken"		 "snelvliegers" (vaak lange snavel en uitstekende poten)	
 "kleintjes" LEEUWERIKEN, VINKEN, MEZEN, PIEPERS, enz.! (vliegen golvend)		 LIJSTERS "rechtvliegers met lange staart"	
 SPREEUWEN "driehoekige zwartjes" (vliegen in een brede sliert, niet golvend, snel)		 KRAAIEN "zwart-jassen met brede vleugels" (ekster heeft ook wit en een lange staart.)	
 KIEVITEN "zwart-witters" (vliegen rustig, met "hak-kende" vleugelslag)		 STOOTVOGELS "eenzame langstaarten"	
 MEEUWEN "hoogvleugels"		ANDERE VOGELS (schrijf er een zelfbedachte naam bij!) ?	

HOOFDSTUK 1

Wat zijn vogels:

1.1 Het uiterlijk

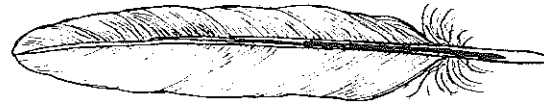
Een korte omschrijving:

„Vogels zijn gevederde, warmbloedige, gewervelde dieren, die in de regel in staat zijn om te vliegen”.

In deze korte definitie worden een aantal belangrijke kenmerken van vogels opgenoemd.

– Gevederd

Vogels worden allereerst aan het verenkleed herkend. Geen enkele andere groep van dieren heeft veren.

Veren vormen voor de vogel een lichte lichaamsbedekking, die de warmte ook vasthoudt als ze gerafeld en zacht is. De veren bevatten een grote hoeveelheid lucht, waardoor ze isolerend werkt. Daarbij is de veer zelf ongevoelig voor koude. Ze bestaat namelijk uit „dood materiaal” van hoorn.

De veren geven een vogel ook zijn kleuren. Deze kunnen worden veroorzaakt door de verschillende kleurstoffen (pigmenten), die in de veren liggen.

Ook kunnen kleuren veroorzaakt worden door de structuur van de veer, waardoor een lichtweerskaatsing plaats vindt, die kleureffecten veroorzaakt.

Een of tweemaal per jaar vervangt de vogel alle veren in de rui. Deze rui kan geleidelijk verlopen, maar het kan ook zijn, dat de vogel een groot deel van zijn veren in een keer verwisselt.

– Warmbloedig

In tegenstelling tot hun voorouders, die uit de gelederen van de reptielen voortkwamen zijn de vogels evenals de zoogdieren warmbloedig. Daarom heeft het embryo in het ei al een toevoer van warmte van buitenaf nodig. Maar ook na het uitkomen uit het ei zijn de meeste jonge vogels nog niet in staat om zichzelf voldoende warm te houden. Dit kan pas als ze voldoende dekveren hebben ontwikkeld.

De gebruikelijke temperatuur van het bloed bedraagt 41° tot 43°C.

– Gewerveld

Vogels hebben als veel andere dieren een inwendig geraamte. Dit is specifiek aangepast aan het vliegen van de vogel. Het skelet is in vergelijking met andere dieren verbazend licht. Van het totale gewicht van een vliegende vogel neemt het slechts 10% in. Dit komt omdat de botten van binnen hol zijn.

Het schoudergewricht is goed ontwikkeld en de borstkas vormt voor de vliegende vogel een stabiele romp.

1.2 Zintuigen

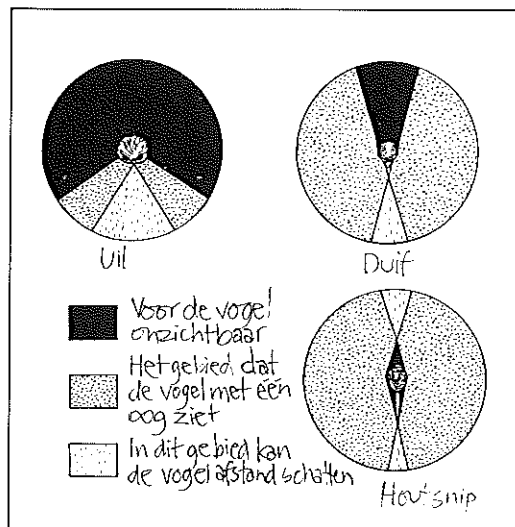
– Gezicht

Het voornaamste zintuig voor de vogels is het gezicht. De ogen zijn in verhouding groot. Ze zijn enigszins star in de overigens geheel gevulde oogkassen bevestigd. Bij de meeste vogels omvat het gezichtsveld een gebied van 180°. Alleen bij de uilen is dit gezichtsveld veel kleiner. Deze hebben dan ook een overlap van 70° van hun gezichtsveld, terwijl dit bij andere vogels slechts 6° tot 10° bedraagt. Door die overlap kunnen uilen goed afstand schatten.

Vogels kunnen hun ogen instellen op een bepaalde afstand (accomoderen) door het afplatten van de lens in het oog. Het gezichtsvermogen van de vogels is nauwelijks vergelijkbaar met dat van andere levende wezens. Ze zien vele malen beter dan de mens, ook al omdat ze meer dan twee maal zoveel beelden kunnen verwerken als de mens.

– Gehoor

Vogels zien niet alleen goed, ze bezitten ook een uitstekend gehoor. Hun oor kan toonhoogten waarnemen van 40 tot bijna 30.000 Hertz. In dit opzicht zijn ze te vergelijken met de mens, die toonhoogten van 10 – 22.000 hertz kan waarnemen.

– **Reuk**
 Hoewel de meeste vogels neusgaten bezitten is hun reukslimvlies slechts klein, zodat ze niet goed kunnen ruiken.

– **Smaak**
 Ook de smaakzin is niet goed ontwikkeld. Zo kan de kip slechts zoute en zure stoffen van elkaar onderscheiden en misschien ook een mengsel van bitter en zoet.

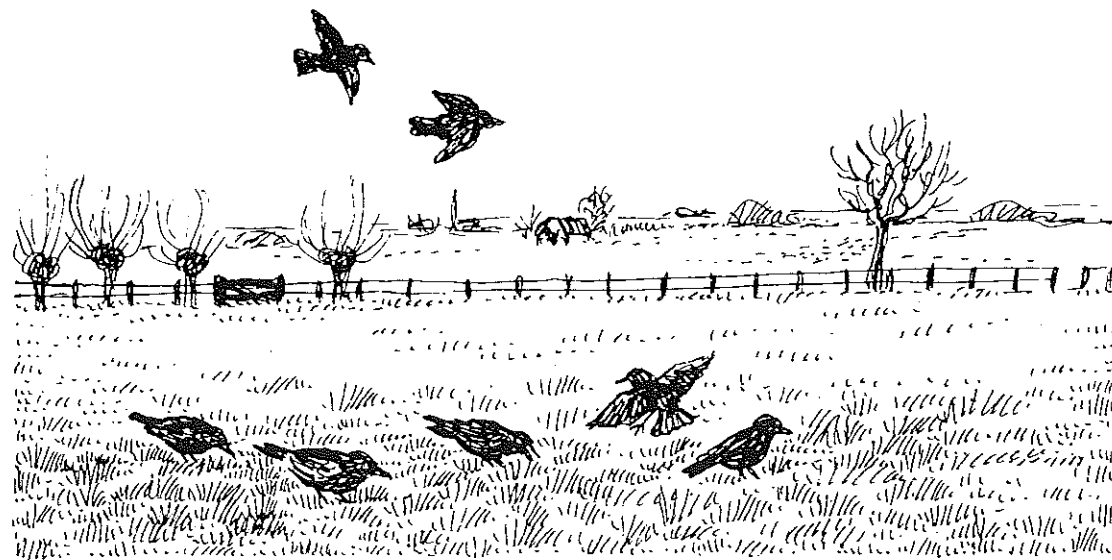
– **Tast**
 In de huid van de vogel bevindt zich een groot aantal tastorganen, evenals in de mondholte, aan de snavel en nabij de spieren van de onderdij en onderarm. Veel voedsel wordt op de tast gevonden. Hier bevinden zich ook plaatsen voor opname van andere lichamelijke gewaarwordingen, zoals pijn en temperatuur. Hoewel de onderzoekers nog steeds op zoek zijn naar een magnetisch zintuig dat het de vogel mogelijk maakt de weg te vinden, zijn daarvoor tot nog toe geen bewijzen gevonden.

HOOFDSTUK 2

Vogels en hun eten

Vogels hebben een hoge lichaamstemperatuur. Om deze temperatuur te handhaven en de enorme hoeveelheden energie te leveren, die de vogels gebruiken, moet een kleinere vogel per dag ongeveer 1/3 deel van zijn gewicht aan voedsel opnemen. Grotere vogels, die minder warmte verliezen hebben per dag ongeveer 1/4 deel van hun gewicht aan voedsel nodig. Ook inwendig zijn de vogels aan hun voedsel aangepast. Plantenetende vogels hebben een ingewikkelder spijsverteringsstelsel dan de vogels, die insecten of vlees eten.

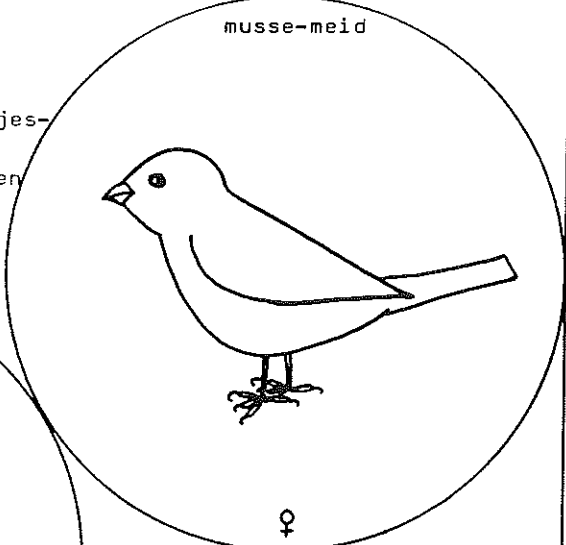
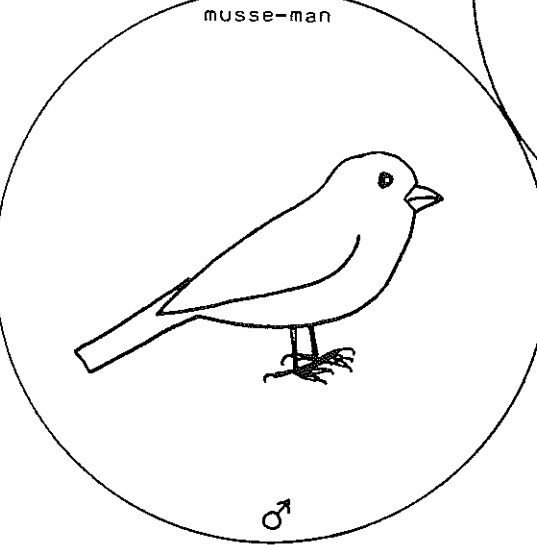
Plantenetters hebben een spiermaag, die uit bijzonder krachtige spieren is samengesteld. In de plooiën van de zware hoornachtige maagwand maalt het dier het voedsel tegen de steentjes, die daartoe regelmatig door de vogels worden ingeslikt. De snavels van de vogels vertonen naar gelang hun eetgewoonten grote verschillen, maar zelfs gespecialiseerde snavels kunnen worden gebruikt om kleine insecten van de grond te pakken, of een regenworm uit de grond te halen. Bij het eten van de vogels wordt verrassend weinig gebruik gemaakt van de poten. In feite pakken alleen de grotere jagende vogels hun prooien met hun klauwen vast, terwijl andere vogels, zoals mezen, kraaien, eksters e.d. hun voedsel wel met de poten tegenhouden. Hoenders (kippen) plegen met hun poten in afval en zachte aarde te graven. Andere vogels, zoals spechten en boomklevers klemmen noten en denneappels vast in de spleten van bomen voordat ze ze openhakken. Weer andere vogels zoeken het voedsel op de bladeren, gebruiken hun snavel als tastorgaan in de bodem of duiken onder water om voedsel te vinden. Zo heeft elke vogelsoort zijn eigen gespecialiseerde wijze van voedselzoeken. De tijden waarop een vogel eet varieert naar gelang de grootte van de vogel en het jaargetijde. In de winter moet een kleine vogel de gehele dag door eten teneinde genoeg brandstof binnen te krijgen om 's nachts warm te kunnen blijven. Jagende vogels kunnen aan een of twee vangsten per dag voldoende hebben en zullen iedere dag op dezelfde tijden en langs hetzelfde traject jagen. In de broedtijd als er jongen gevoerd moeten worden zal de frequentie van het jagen toenemen. Ook in de winterperiode wordt er vaker gejaagd. Bij de meeste vogels worden de tijdstippen, waarop wordt gegeten en geslapen door het ritme van dag- en nacht bepaald, maar vogels op zee en steltlopers, die aan de kust foerageren volgen het verloop van eb en vloed. Dit is ook logisch, omdat

mussen kijken

Je naam : _____
 Kijk op je horloge ! Maak een wandelingetje en tel, hoeveel mussen je in 5 minuten te zien krijgt.
 Dat zijn er : _____

Een mannetjes-mus en een vrouwtjes-mus zien er niet hetzelfde uit !
 Geef in de cirkels de verschillen aan (met je pen of potlood). Zet hier en daar een pijltje met enkele woorden voor de uitleg.

Wil je de tekeningen (later) kleuren ? Nog mooier !

Gooi eens 5 soorten "voer" buiten op de grond: vogelzaad, broodkruimeltjes, enz. Zoek zelf maar wat op !
 Het eerste is weg: _____

Daarna is als tweede weg: _____

Het minst wordt gegeten: _____

Hipt een mus eigenlijk altijd? _____

Geluiden: (Bijv. "plonk, plonk", "fuut-fuut-fuut" of zo iets invullen).
 Moeilijk hoor ! Luister maar goed !

mannedjes-mussen zeggen: _____
 vrouwtje _____

Man en vrouw gedragen zich soms héél anders. Hoe ?

Zijn alle mussen even schuw ? Probeer dat eens uit.

Probeer eens een musse-nestplaats te ontdekken !
 Vertel daarover aan de andere leden van je groep of klas !

waarom kleinere vogels het in de winterperiode moeilijker hebben dan grote vogels.

Aantalsregulatie

Elk voorjaar worden er zeer veel vogels geboren. Toch is er nauwelijks een uitbreiding van het vogelbestand merkbaar.

Met de kinderen kan worden nagegaan hoe dit komt.

– Veel vogels worden gevangen door anderen als prooidier.

Kennen ze jagende vogels, die ook op andere vogels jagen?

Zijn er ook andere jagers (dieren) die dit doen?

Hoe regelen de jagende vogels de eigen aantallen? (voedselaanbod).

Daarnaast is er de concurrentie.

Waar veel vogels van dezelfde soort zijn zal er per vogel minder eten beschikbaar zijn. Alleen de sterksten blijven over.

Wat is het voordeel daarvan?

Door bij te voeren doorbreekt de mens dit systeem. Wat is het nadeel? Waarom is het soms toch noodzakelijk?

Voedselketen

Vogels kunnen in de voedselkringloop en voedselpyramides verschillende plaatsen innemen. Enerzijds zijn het predatoren van kleine dieren zoals insecten en wormen, anderzijds kunnen zij ook zelf weer worden gegeten.

Lat de kinderen eens een voedselkringloop maken waarin verschillende vogels op verschillende plaatsen voorkomen.

Biotopen

Elk landschap heeft zijn eigen specifieke vogelsoorten.

Laat de kinderen noteren welke vogels ze zien in het park, de schoolomgeving en de directe omgeving buiten de stad. In Den Haag de duinen en de weilanden rond de stad. Maak zo mogelijk eens een fietstocht, waarbij speciaal op de vogels wordt gelet.

Mens en vogels

In de stedelijke omgeving hebben mensen en vogels veel met elkaar te maken. Door het bouwen van de mensen zijn veel broedgelegenheden verloren gegaan en worden vogels bedreigd. Een van die bedreigingen is het verkeer.

Kunnen ze op straat restanten ontdekken van doodgereden vogels?

Ook rond vliegvelden is men niet erg gelukkig met vogels?

Laat ze eens uitzoeken wat de gevaren zijn en wat er door de mensen aan gedaan wordt.

Anderzijds kan de mens ook helpen om broedgelegenheid te scheppen.

Maak met de kinderen een plan om nestgelegenheden voor de vogels rond de school te verbeteren.

Dit kan door: het timmeren van nestkasten (zie werkblad in dit nummer), het aanpassen van de schooltuin door speciale hoekjes te creëren voor de vogels; door een wat rustiger gedrag in de broedtijd.

deze vogels gebruik moeten maken van de voor hen gunstige omstandigheden bij laag water. De variatie van het voedsel wordt mede bepaald door de seizoenen. Als de grond droog en hard is moeten de vogels naar ander voedsel uitkijken. Anderzijds zijn er perioden, waarin een overvloed is van zaden en vruchten. Veel vogels profiteren daar dan van.

Als voedsel schaars is kunnen de vogels niet alleen te maken krijgen met de concurrentie van eigen soortgenoten, maar ook met de concurrentie van andere vogelsoorten.

Om deze concurrentie zoveel mogelijk te voorkomen heeft elke vogelsoort als het ware zijn eigen specifieke plekje in het biotoop.

Iedere soort heeft een eigen plaats of tijd, waarop voedsel wordt gezocht. Een mooi voorbeeld hiervan zijn torenvalk en uil, die beide op kleine knaagdieren jagen. Torenvalken doen dit echter overdag, terwijl de uilen de schemering en de nacht gebruiken. Ook de plek verschilt enigszins. Ditzelfde zien we bijvoorbeeld bij de mezen. In onze bossen komen ondermeer pimpel- en koolmezen voor.

Koolmezen zoeken hun voedsel laag bij en op de grond, terwijl de pimpelmezen op alle hoogten tussen de grond en de boomtoppen voedsel zoeken.

HOOFDSTUK 3

Plaatsen waar vogels voorkomen

Vogels zien we overal, maar we zien niet overal dezelfde vogels. Dat komt door de eisen, die vogels stellen aan de plaatsen waar ze leven. Een woongebied van vogels moet aan een aantal eisen voldoen. De vogel moet er het volgende kunnen vinden:

- voedsel
- nestgelegenheden
- slaapgelegenheden.

Als een vogel een aantal speciale wensen heeft ten aanzien van de vorige drie punten zal hij op betrekkelijk weinig plaatsen aangetroffen kunnen worden. Stelt hij maar weinig eisen, dan kan de vogel op veel verschillende plaatsen in ons land worden aangetroffen.

Zo zal een weidevogel niet snel in de stad gaan broeden, omdat daar de voor hem znodige weilanden ontbreken. Anderzijds zal een bosvogel zich niet op de Waddenzee thuisvoelen, omdat er geen bomen en struiken zijn, die voedsel en dekking leveren.

3.1 Voedsel

Het voedsel kunnen we grofweg verdelen in twee categorieën:

- vruchten, zaden en ander plantaardig materiaal
- insecten, kleine zoogdieren, wormen, vogels, eieren en ander dierlijk voedsel.

Veel vogels zijn gespecialiseerd op een of enkele voedselbronnen. Deze specialisatie uit zich veelal in de vorm en grootte van de snavel.

Zo zullen zaadeters over het algemeen een dikke, korte snavel hebben, terwijl veel insecteters een fijne priemsnavel hebben om de dieren uit gaatjes weg te kunnen peuteren (zie ook apart vel pagina over snavels).

3.2 Nestgelegenheden

Niet alle vogels stellen dezelfde eisen aan de nestgelegenheden. Zo zijn er vogels die:

- a) Zelf hun nest bouwen
 - in bomen en struiken of op de grond
 - drijvend in het water, tussen de waterplanten of op de oever.
- b) In hopen nestelen
 - Daarvoor maken ze gebruik van: holle bomen, nestkasten, brievenbussen, gaten in muren, ruimten onder dakpannen of konijnholen.
- c) Gebruik maken van oude nesten van andere vogels.
 - Dit kunnen zijn oude spechtenesten, maar ook verlaten kraaienesten.

ad a) Vogels, die hun nesten bouwen in bomen, struiken of op de grond stellen daar toch wel vaak verschillende eisen aan.

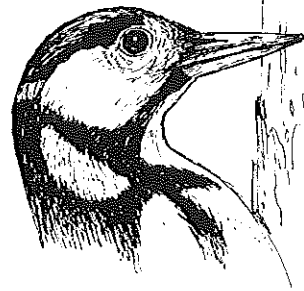
Grondbroeders hebben over het algemeen beschutting nodig van gras, brandnetels, kleefkruid of bramen. Hierin kunnen ze zich verstoppen, zonder dat ze zelf gezien worden. Andere vogels stellen minder eisen aan de omge-

Diverse Snavelvormen

Visvangsnavel van de
Blauwe Reiger

Haksnavel van de
Grote Bonte Specht

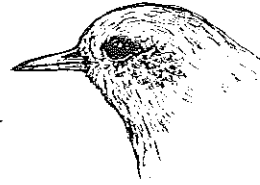
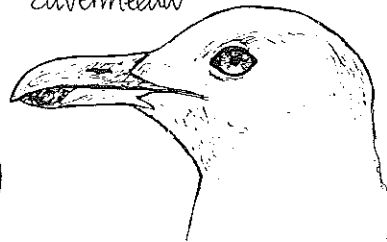

Haaksnavel
van een Torenvalk

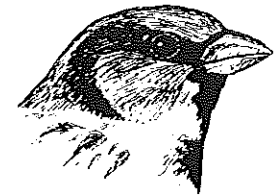
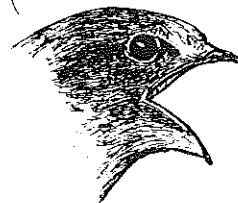
De snavel van een
Schotekster

Snavel van een alleseter
Zilvermeeuw

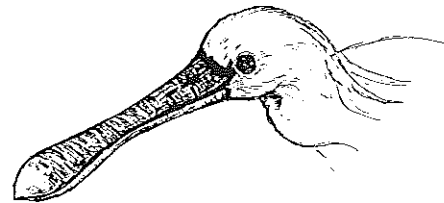

Priemsnavel van een
Insekteneter

geopende snavel van
Gierzwaluw

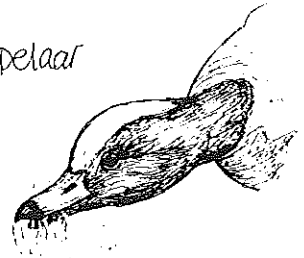
Snavel van een
zaadeter Vink

zeefsnavel van een lepelaar

Zeefsnavel van een
Kluut

Kruijsnavel van een eenol
Smitent

Zijn mannetjes en vrouwtjes gelijk van kleur of is er verschil. Zo ja, kunnen die verschillen verklaren (broedtijd, schutkleur).

Zintuigen/zintuiggebruik

Laat de kinderen enkele vogels goed bekijken. Welke zintuigen kunnen ze ontdekken? Kunnen ze ook zien, hoe de vogel zijn eten vindt? Met kooivogels kunnen wat kleine proefjes worden gedaan, waarbij de vogel zijn eten niet kan zien maar wel ruiken. Vindt de vogel zijn eten dan?

Bessen en vruchten zijn veelal opvallend gekleurd voordat ze door de vogels worden gegeten. Welke conclusie valt daaruit door de kinderen te trekken.

Mannetjes hebben naast de mogelijkheid van zang ook opvallende kleuren.

Kunnen de kinderen die kleuren zien?

Waarvoor zouden vogels deze kleuren gebruiken?

Voortplanting

Voor de voortplanting hebben alle vogels een territorium nodig. Dat wordt met behulp van onder meer de zang afgebakend.

Kunnen in de schoolomgeving nagaan hoe de territoria liggen van bijvoorbeeld de merels en/of spreeuwen?

Laat ze daarvoor op een plattegrond aangeven waar ze regelmatig een merelmannetje zien zitten en zingen.

Als er een tuin bij de school is zijn er wellicht ook roodborstjes of andere vogels, die er een territorium op nahouden.

Broedzorg

Als jonge vogels worden geboren zijn het of nestblijvers, kaal en blind, die nog volledig door de ouders moeten worden verzorgd. Of nestvlinders, jongen, die binnen enkele uren zelfstandig kunnen bewegen en eten.

In een klasgesprek kan nagegaan worden waarom vogels, die in holtten broeden veelal nestblijvers zijn en vogels, die in het vrije veld broeden veelal nestvlinders.

Ook is er verschil in de duur van de broedtijd. De eieren van nestblijvers worden korter bebroed dan de eieren van nestvlinders. Dit kan ruim een week schelen.

Kennen ze vogels waarvan alleen het vrouwtje broedt (eend) en vogels, waarbij mannetje en vrouwtje broeden (koolmees, meerkoet).

Winter

In het najaar kan vanzelfsprekend aandacht worden gevraagd voor het fenomeen vogeltrek.

Zien ze in de omgeving van de school verschillen in het bestand aan vogels?

Welke vogels zijn er minder, welke meer?

Hierbij kan worden uitgelegd wat het begrip, Wintergast, Zomergast en Standvogel is.

Een aantal vogels vertoont in de winter andere kleuren als in de zomer.

(Kapmeeuw en in het water futen). In de winter is er dan ook minder onderscheid tussen mannetjes en vrouwtjes.

Voertafel bij de school

Met de voertafel kunnen leuke voerexperimenten worden opgezet.

Laat er daar eens verschillende soorten voer opleggen en zien welk voer het eerste verdwenen is. Kunnen ze ook zien wie wat eet?

Levensgemeenschap

Iedere vogelsoort heeft zijn eigen vaste plaats om voedsel te zoeken en te broeden. Is daar wat van te zien als de kinderen naar vogels kijken.

Waar vind je meestal merels?

Waar zitten de koolmezen?

Waar zie je mussen?

Waar zoeken duiven het voedsel?

Zijn er in het park dezelfde vogels als in de schooltuin en de straat?

Mens en dier

Een aantal vogels, die in onze omgeving voorkomen zijn cultuurvolgers. Dat wil zeggen, dat ze eigenlijk niet meer zonder mensen kunnen leven. Vergelijk mussen en kippen.

Is er verschil tussen mussen en kippen?

Waarvoor gebruiken de mensen kippen? Zouden ze zo ook mussen kunnen gebruiken? Waarom niet?

Waarom moeten we proberen vogels te beschermen?

Lessuggesties fase 3

Vogels zijn veelal specialist op een enkele soort voedsel. Zo zullen insectenetters niet gauw overgaan op zaden.

Kunnen de kinderen aan de hand van de verschillende snavelvormen ontdekken welke voedselspecialisten er in de schoolomgeving voorkomen. LET OP! Veel van de vogels, die in de omgeving van de mens voorkomen eten van alles, maar hebben wel voorkeuren! In het bos en buiten in het vrije veld speelt dit veel minder.

Warmteregulatie

In de hoogste klassen kan er een verband gelegd worden tussen inhoud, oppervlak en warmteverlies.

Met eenvoudige proefjes kan dit door de kinderen zelf worden ervaren.

Een grote fles water ingepakt in een handdoek, zal minder koud worden dan een klein flesje water in een kleiner handdoekje.

Vanuit deze ervaring kan besproken worden,

Lessuggesties fase 1

Algemeen

Als u met de kinderen aandacht aan vogels wilt geven is het verstandig dit te doen naar aanleiding van een gebeurtenis in de klas of rond de school met vogels. Ook kan er ter introductie een vogel in de klas worden gehaald. Over het algemeen trekken vogels van zichzelf erg veel aandacht en is het niet noodzakelijk om de kinderen extra te motiveren.

Uiterlijk

Om het uiterlijk van een vogel goed te kunnen bekijken is het noodzakelijk een vogel in de klas te halen. Omdat hierbij alle zintuigen gebruikt moeten kunnen worden kan hiervoor het beste een wat grote vogel worden genomen, zoals een kip en een andere grote tamme vogel, die beschikbaar is. (Lenen via de Dier-o-theek).

Als deze vogel in de klas is kunnen de kinderen met gerichte opdrachten aan het werk.

- Wat voor kleuren heeft de vogel?
- Wat zit er op de huid van een vogel?
- Waar zitten de ogen?
- Hoe ziet de bek van de vogel eruit?
- Hoe zien de poten van de vogel eruit?
- Vergelijk de poten van verschillende vogels
- Heeft de vogel tenen?

Laat de kinderen buiten veren verzamelen.

Laat ze de vogel vergelijken met andere dieren. Zien ze verschillen?

Wat is het verschil tussen een vogel en henzelf.

Zijn er ook overeenkomsten.

Hoe voelen veren aan?

Hoe voelen de poten aan?

Tam - Wild

Kennen de kinderen het verschil tussen tamme en wilde vogels?

Waarom zijn mensen vogels gaan houden?

Wie heeft er thuis een vogel, die zingt?

Waarom heeft een boer kippen? Wat leveren die?

Waarom zal een boer niet zo erg letten op kleuren van vogels en iemand thuis wel?

Het eten van vogels

Weten de kinderen wat vogels eten? Laat ze eens buiten naar vogels kijken om te zien wat ze eten. Kunnen ze zelf ook eten van vogels ontdekken op bladeren, de stam of de grond. Wat hebben de vogels in huis allemaal nodig?

Het bewegen van vogels

Laat ze in een gymles eens de bewegingen van vogels nadoen. Het vliegen van kleine vogels,

vleugels snel op en neer; het vliegen van grote vogels, waarbij de vleugels langzaam op en neer gaan. Het zeilen (zweven) zonder de vleugels te bewegen.

Vogels in de omgeving

Laat de kinderen in de omgeving van de school en huis eens kijken welke vogels ze daar zien. Hier van kan een lijst worden bijgehouden.

Zien ze jonge vogels?

Waarom kunnen ze die jonge vogels herkennen?

Laat ze eens letten op gierzwaluwen. Wanneer komen ze?

Waar zijn ze bij mooi weer?

Wat doen de vogels als het regent?

Wanneer is de laatste gierzwaluw door de kinderen gezien?

Vogelhulp

In het najaar kan er samen met de kinderen een voertafel worden ingericht, die vanuit de klas zichtbaar moet zijn.

Kunnen ze de vogels herkennen, die op de voertafel komen?

Maak samen met de kinderen pindasnoeren en vetbollen. Hang die buiten in de schooltuin of anders in het park op.

Voorjaar

In het voorjaar kan aandacht worden besteed aan de voortplanting van de vogels.

Probeer een ei en een kuikentje in de klas te krijgen (Dier-o-Theek).

In een klasgesprek kan dan worden besproken hoe het kuiken zich in het ei heeft ontwikkeld en op eigen kracht naar buiten is gekomen.

Zien of horen ze vogels zingen?

Wie kent het geluid van een merel, die 's morgens vroeg en 's avonds op het dak zit te zingen.

Welk geluid maken duiven of mussen.

Bespreek ook met de kinderen, waarom in de broedtijd honden en katten zo min mogelijk los mogen lopen.

Heeft dat ook gevolgen voor het gedrag van mensen?

Lessuggesties fase 2

Het uiterlijk van vogels

Zie ook fase 1

In de middenbouw van de basisschool kunnen heel goed de verschillen tussen veren en andere huidbedekkingen uitgebreid aan de orde komen.

Wat is zwaarder; haren of veren?

Wat houdt meer warmte vast: haren of veren?

Welke kleuren hebben de veren?

ving, maar daar staat dan vaak tegenover dat de eieren van deze vogels goede camouflagekleuren hebben, zodat ze toch voor eventuele jagers verborgen liggen.

Vogels, die in struikgewas broeden doen dat liefst in: meidoorn, haagbeuk, duindoorn, spaanse aak, bramen of houtstapels.

Bij de holenbroeders is het vaak de opening van het nest, of de nestkast, die voor een belangrijk deel bepalend is voor de soort vogel, die erin kan broeden. Alleen de boomklever is in staat om de opening aan zijn specifieke wensen aan te passen door een groot gat dicht te metselen.

3.3 Slaapplaatsen

Naast vogels, die iedere avond zelf een slaapplaats zoeken zijn er ook soorten, die buiten de broedtijd in grote groepen bijeen slapen. De mogelijkheid om ergens bij elkaar te komen bepaalt dan gedeeltelijk het al dan niet massaal voorkomen van de vogels.

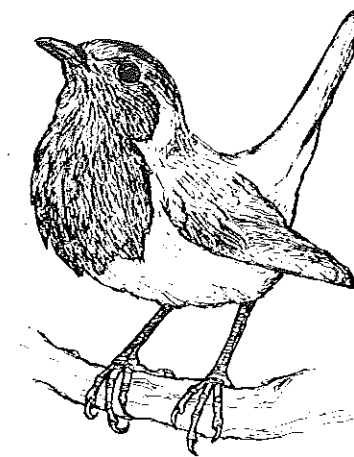
HOOFDSTUK 4

Broedseizoen

Voor de mens is de maand Mei het broedseizoen voor vogels, want zo luidt het overbekende gezegde: „In Mei leggen alle vogels een ei, behalve de Koekoek en de Griet, want die leggen in de meimaand niet”.

Toch duurt de broedtijd wel wat langer dan alleen de meimaand.

De standvogels, die hier het hele jaar blijven hebben het gemakkelijk. Zij wonen ook in de winter in of vlakbij het broedgebied. Sommigen

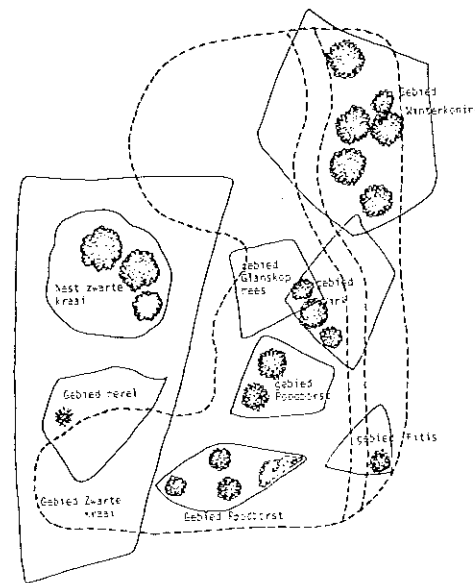
van hen broeden dan ook wel hartje winter. Is het een zachte winter, dus niet zoals de afgelopen twee jaar (1984-1985), dan kunnen ze al vroeg in het voorjaar jongen hebben. Het kan zelfs voorkomen, dat bijvoorbeeld jonge bosuilen in een besneeuwd bos om voedsel zitten te bedelen.

Voor de trekvogels ligt dat anders. Omstreeks half maart komen de eerste trekvogels terug in ons land, althans die soorten die onder meer opvallen door hun zang.

Eerst komen de mannetjes, die proberen een stukje broedgebied voor zichzelf te verwerven. Hij weert dan alle individuen van zijn eigen soort. Zo'n stukje noemen we een broedterritorium. Het moet bij voorkeur zo groot zijn, dat het voldoende voedsel oplevert voor het nest met jongen dat hij straks zal hebben.

Het territorium wordt in de eerste plaats gevestigd door te zingen. Dit zingen kan velerlei vormen aannemen en is van soort tot soort verschillend. Het kan ook kraaien, roffelen, kwetteren of welk ander geluid dan ook zijn. Komt er dan toch een soortgenoot mannetje binnen, dan wordt de zang vaak eerst heviger en daarna begint het dreigen. De specifieke kleuren, die de mannetjes hebben worden extra getoond, bij roodborsten de oranje-rode voorkant, koolmezen hebben de witte wangen, merels buigen zich voorover en laten de staart zien. Vaak is dit al voldoende. Helpt ook het dreigen niet, dan volgt er een werkelijk gevecht, waarbij de rivalen elkaar met poten, snavel en vleugels te lijf gaan. Meestal verliest de indringer en bij het weggaan laat de overwinnaar nog eens extra zijn zang horen.

De zang heeft ook een andere betekenis. Als een nog niet gepaard wijfje een mannetje hoort zingen, klinkt dat als een uitnodiging aan haar om zich bij hem te voegen. Waarschijnlijk hoort het vrouwtje aan de zang of het mannetje al gepaard is. Het kan echter ook gebeuren, dat een mannetje meer vrouwtjes lokt, die alle in het door hem uitgezochte gebiedje gaan broeden. Soms heeft het mannetje de nestplaats al uitgeko-

zen. In andere gevallen wordt die plek door het wijfje bepaald. Het komt ook wel eens voor, dat het wijfje de plek, die het mannetje had uitgekozen, afkeurt.

Bij veel vogels wordt het nest gemaakt door het vrouwtje. In een aantal gevallen maken mannetje en vrouwtje het nest samen. Bij een heel klein aantal is het mannetje de bouwer.

Als het nest klaar is worden de eieren gelegd en gaat het vrouwtje broeden.

Het vrouwtje neemt meestal een belangrijk deel van de broedzorg op zich. In begin mei is de broedtijd op zijn hoogtepunt. Dat is buiten ook te merken want de intensiteit van het vogelkoor neemt dan af. Broedende vogels zijn over het algemeen wat stiller ook al om de broedplaats niet te verraden en er is nauwelijks meer concurrentie te duchten van soortgenoten, die nu ook aan het broeden zijn.

Na het uitkomen van de jongen zijn er ook andere geluiden te horen. De jongen bedelen regelmatig en laten dat luidkeels aan de oude vogels merken. Alleen de sterkste vogels overleven uiteindelijk de sprong van het ei naar de zelfstandigheid.

Is het nog vroeg in het jaar, dan kan nog een tweede legsel volgen, maar bij veel vogels volgt nu de rui, waarbij ze het versleten verenpak verwisselen.

Vroeg broedende weidevogels zijn al weer aan het rondzwerven in troepen, die steeds groter worden totdat ze plotseling naar het zuiden vliegen.

Andere vogels zijn hen al voorgegaan zoals de Koekoek, die al vertrok voor zijn jongen grootgebracht zijn door zijn pleegouders.

HOOFDSTUK 5

Verschillende biotopen

5.1 De stad

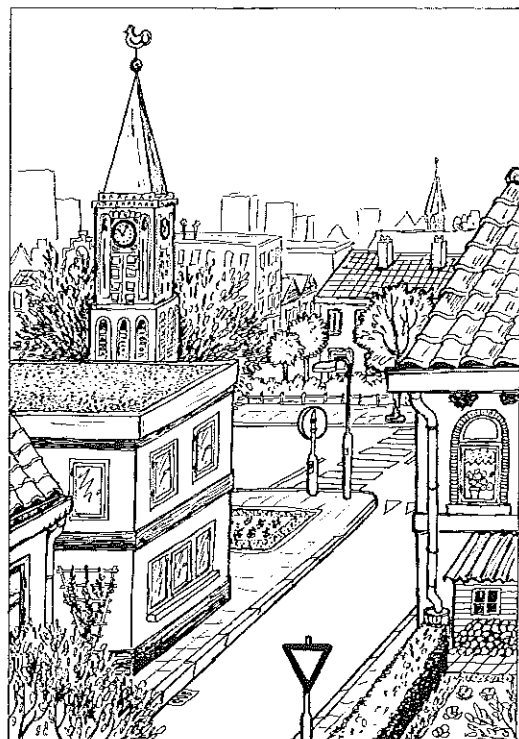
In de stad kunnen we twee belangrijke biotopen onderscheiden.

- de huizen en andere bouwsels van de mensen.
- de parken, buitenplaatsen en tuinen, die de stad een meer natuurlijk groen aanzien moeten geven. Doordat deze twee biotopen gezamenlijk en door elkaar voorkomen kan een „groene stad” betrekkelijk rijk zijn aan vogels.

ad a)

De meeste gebouwen in de stad vormen een apart vogelmilieu, dat in de eerste plaats als broedgebied dienst doet. Er zijn enkele soorten vogels, die vooral of uitsluitend in gebouwen broeden. Het zijn de Huismus, de Boeren-, Huis- en Gierzwaluw.

Daarnaast zijn er soorten, die liever gebruik maken van boomholten, maar die ook regelmatig soortgelijke plekken in huizen betrekken zoals:

Kauw, Spreeuw en een heel enkele keer een Torenvalk.

Bij de zwaluwen en de huismus is de afhankelijkheid langzamerhand zover gegaan, dat deze dieren nu langzamerhand in de problemen gaan komen. De huizen worden tegenwoordig zo glad afgedicht, dat er voor deze vogels bijna geen

Jonge vogels

Vanaf begin mei tot en met eind juli worden vele jonge vogels, van net uit het ei tot nog niet helemaal vliegvlug, in het asiel binnengebracht. De verzorging van deze vogels is bijzonder intensief, omdat ze nog niet zelf kunnen eten en gemiddeld om het uur gevoerd moeten worden.

Vorst/winterslachtoffers

In de winter ontstaan de problemen voor de vogels bij langdurige vorst. Als de grond bevroren is kunnen ze geen voedsel meer vinden en viseters zien in bevroren water geen kans meer om aan de kost te komen.

Hierdoor vermageren ze sterk en raken uitgeput. Deze vogels zijn zonder veel moeite op te pakken. In het asiel kunnen ze door warmte en voldoende voedsel weer op krachten komen.

Ook worden tijdens vorstperiodes veel vogels gebracht met bevroren poten of vogels die in het water zijn vastgevroren.

De Vereniging voor vogelbescherming afd. Den Haag doet bij langdurige vorst aan wintervoeding. Zij verstrekt voer aan vrijwilligers, die op diverse plaatsen in Den Haag e.o. de vogels bijvoeren met granen, zaad, brood, vis e.d.

Slachtoffers van de vogeltrek

In het najaar komen veel vogels in het asiel terecht, die het slachtoffer zijn geworden van de vogeltrek. Vaak zijn het vermoeide, uitgeputte vogels, die de lange reis naar het Zuiden nog niet aankunnen en dodelijk vermoeid kunnen worden opgeraapt. Rust en voer aangevuld met druivesuikerwater doen in deze gevallen vaak wonderen. Meestal kunnen deze vogels dan ook na een paar dagen weer vrijgelaten worden.

T.V.-antennes, hoogspanningskabels, schoorstenen, glazen windschermen e.d. eisen ook vele slachtoffers.

Vogels die hier tegenaan zijn gevlogen zijn moeilijk in leven te houden, naast breuken hebben ze vaak ook inwendig letsel opgelopen.

Botulisme slachtoffers

Botulisme wordt veroorzaakt door een bacterie, die onder gunstige omstandigheden (warm, ondiep water), een gif afscheidt dat bij besmette dieren verlamingsverschijnselen veroorzaakt. Vooral watervogels zijn hiervan de dupe.

Ze worden in erbarmelijke toestand in het asiel binnengebracht. Als men er op tijd bij is zijn deze vogels gelukkig goed te genezen met de juiste medicijnen en behandeling.

Na gemiddeld een week zijn ze dan weer volledig opgeknapt.

Ontsnapte kooivogels

Papegaaien, parkieten, kanaries en andere ontsnapte kooivogels worden regelmatig in het asiel

binnengebracht. Een enkele maal kunnen ze bij de eigenaar worden terugbezorgd. Wanneer dit niet mogelijk is wordt een goed tehuis voor ze gezocht.

HOOFDSTUK 8

Vogels in Den Haag

In vrijwel al onze Haagse parken en bossen kan men dezelfde vogels waarnemen zoals: Houtduif, Winterkoning, Heggemus, Tjif-tjaf, Fitis, Roodborst, Merel, Zanglijster, Pimpelmees, Koolmees, Groenling, Spreeuw, Kauw, Turkse Tortel.

Waar sloten en/of een vijver aanwezig zijn kan men ook waarnemen: Wilde eend, Waterhoen, Meerkoet, Fuut en de Blauwe reiger.

Deze laatste, de schuwe reiger van weleer, staat nu vaak naast de vissers te wachten op zijn aandeel in hun vangst.

In Den Haag bevinden zich ook verscheidene reigerkolonies, zoals in Ockenburg, De Voordes, Huis te Werve en Vredenoord.

Ook zijn er vogels, die niet in elk park of bos algemeen zijn.

In de Bosjes van Poot rond de vogeltuin kan men soms zien: Goudvink, Spotvogel, Boomklever, Grote bonte Specht en Ransuil

In het Zuiderpark: Bosuil, Boomvalk en Grauwe Vliegenvanger

In de Puinduin: Kneuen, Grasmus, Putter, Tortelduif, Nachtegaal, Waterral, Slobeend, Fazant en Houtsnip.

In Sorghvliet: Wielewaal, Beflijster, Buizerd, Holenduif, Koekoek en Nachtegaal.

Marlot: IJsvogel, Staartmees, Glanskopmees.

Hubertuspark: Tuinfluiter, Zwartkop en Braamsluiper.

Oosterbeek-Clingendael: Bonte Vliegenvanger en Ringmus.

Madepolder en Uithof: Fuut, Kuifeend, Tafelleend, Sperwer, Buizerd, Kievit, Oeverloper, Veldleeuwerik, Kleine Karekieten, Graspieper.

Westduinpark: Grote lijster, Ransuil, Patrijs, Fazant, Roodborsttapuit.

In de winterperiode zijn in de Haagse parken ook Kramsvogels, Koperwieken, Sijzen, Goudhaantjes, Vinken en af en toe Kepen te bewonderen.

Het idee achter de broedreservaten is, dat de vogels die daar broeden ook uit zullen vliegen naar andere plaatsen in het park, zodat het geheel qua vogels aantrekkelijk blijft. Omdat niet alle vogels in reservaten broeden, of we zouden van Nederland een groot reservaat moeten maken, volgt de Vogelbescherming ook de ontwikkelingen in en rond Den Haag om de aantasting van belangrijke natuur- en vogelgebieden tegen te gaan. Zonodig worden daarbij bezwaarschriften geschreven of op een andere manier actie gevoerd. Om bij te houden hoe de vogelstand zich ontwikkeld worden de vogels in de groengebieden in Den Haag zo goed mogelijk gemventariseerd.

7.2 Wintervoeding

In de winterperiode wordt door de Vogelbescherming op veel plaatsen in en rond Den Haag voederplaatsen ingericht om de vogels te helpen de winter door te komen. Door de steeds toenemende menselijke invloed is het voor de vogels ook steeds moeilijker om aan voedsel te komen.

7.3 Vogelasiel

Een belangrijk en in het oog springend stuk werk van de Haagse vogelbescherming is het vogelasiel. Hier is de bescherming het meest tastbaar aanwezig. Den Haag heeft een asiel in Meer en Bos aan de Heliotrooplaan.

Het bestaat uit een tweetal gebouwen en wat voliëres, waarvan twee met een vijver. In het asiel worden een groot aantal vogels binnengebracht. Ze zijn onder te verdelen in de volgende categorieën:

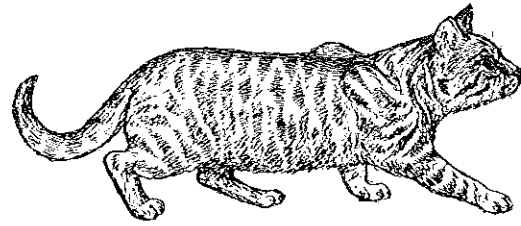
- verkeersslachtoffers
- katslachtoffers
- olieslachtoffers
- botulisme/vergiftigingsslachtoffers
- jonge vogels
- vorstslachtoffers

Verkeersslachtoffers

Door de nooit afnemende verkeersdruk in een stad als Den Haag worden er zeer veel verkeersslachtoffers in het asiel binnengebracht. De verwondingen bestaan dan meestal uit gebroken poten of vleugels en/of inwendig letsel. Soms hebben ze verlamde ledematen. Breuken kunnen in een aantal gevallen met redelijk succes worden gespalkt. Bij inwendig letsel en verlammingen is het meestal afwachten of de vogel m.b.v. wat medicijnen, voldoende voer en rust, herstelt.

Katslachtoffers

Vogels gepakt door een kat zijn er meestal slecht aan toe. Diepe wonden, zwaar gehavende vleugels en staart maken de kans op herstel vrij klein, maar

dit hangt mede af van de soort vogel en grote vogels hebben in zo'n geval meer kans dan kleine.

Olieslachtoffers

Tot deze categorie behoren vogels die onder de stookolie, visolie of petroleum zitten. De meeste stookolie slachtoffers worden in de wintermaanden binnengebracht. Door het vaak slechte weer is illegaal lozen van olie dan moeilijk te controleren.

Een groot aantal vogels, waaronder zeekoeten en alken brengen de wintermaanden op zee door. Juist deze vogels zijn daardoor vaak het slachtoffer van olielozingen op zee.

In de haven staan grote tonnen met visafval o.a. visolie. Het komt regelmatig voor dat vogels daar in vallen.

Als een vogel met olie in aanraking komt gaan zijn veren aan elkaar plakken. De vogel kan hierdoor niet of nauwelijks meer vliegen. Door het niet goed sluitende verenpak krijgt de vogel het koude zeewater op zijn huid en longontsteking is hiervan veelal het gevolg. Veel van deze vogels sterven op zee, een heel klein gedeelte haalt de kust en komt in een asiel terecht.

Deze vogels worden dan grondig schoongewassen en weer volledig drooggefohnd. Bij opvang en revalidatie van deze vogels wordt zoveel mogelijk samengewerkt met andere kustasiels.

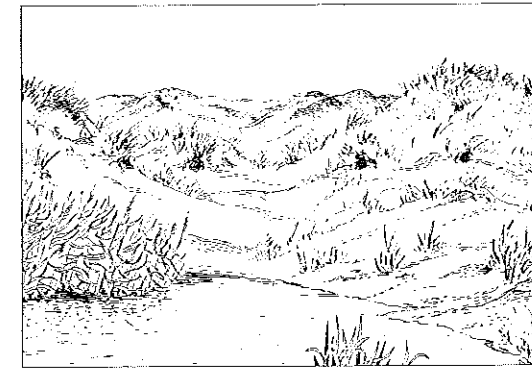
broedgelegenheid te vinden is. Daarnaast hebben de huizenbewonende soorten ook zelf nog eens hun specifieke eisen, die ze aan de nestgelegenheid stellen. Mussen zitten graag onder holten onder de dakpannen. Huiszwaluwen prefereren een plaats tegen de buitenmuur onder een overhangende daklijst, terwijl Gierzwaluwen een kleine holte nodig hebben. Voor het voedsel is de Huismus ook veelal op de mens aangewezen. Hij is een meeëter van onze voedselresten, pikt zaden van cultuurplanten en aast bovendien op het afval van onze huisdieren. ad b)

In de parken is het beeld wat meer gevarieerd, omdat we daar allerlei andere vogels aan kunnen treffen, die meer gebonden zijn, aan bomen, struiken of een beschut plekje op de grond. Ook hier is het weer de afwisseling, die uiteindelijk bepaalt of er veel of weinig vogels aanwezig zullen zijn. Bestaat het park uit een eenzijdig, hoog opgaand geboomte zonder onderbegroeiing, dan zal het park ook weinig vogels herbergen. Met veel onderbegroeiing kunnen er dus meer vogels broeden, ook al omdat daardoor de rust voor de vogels wordt vergroot. Immers mensen en huisdieren begeven zich niet graag in een dichte haag van brandnetels, meidoornstruiken en takkenhopen. Ook de aanwezigheid van water in veel parken trekt nogal wat vogels aan. In de vijvers en de rietkragen is dan ook weer schuil- en nestgelegenheid te vinden.

5.2 Het duin

In het duingebied kunnen we grofweg twee delen onderscheiden.

- 1) Het kale buitenduin met weinig opgaande begroeiing. De helm is hier veelal een dominerende plant.

- 2) Het binnenduin met zijn rijkdom aan opgaand bos en struwelen, waar ook duinweiden aanwezig zijn.

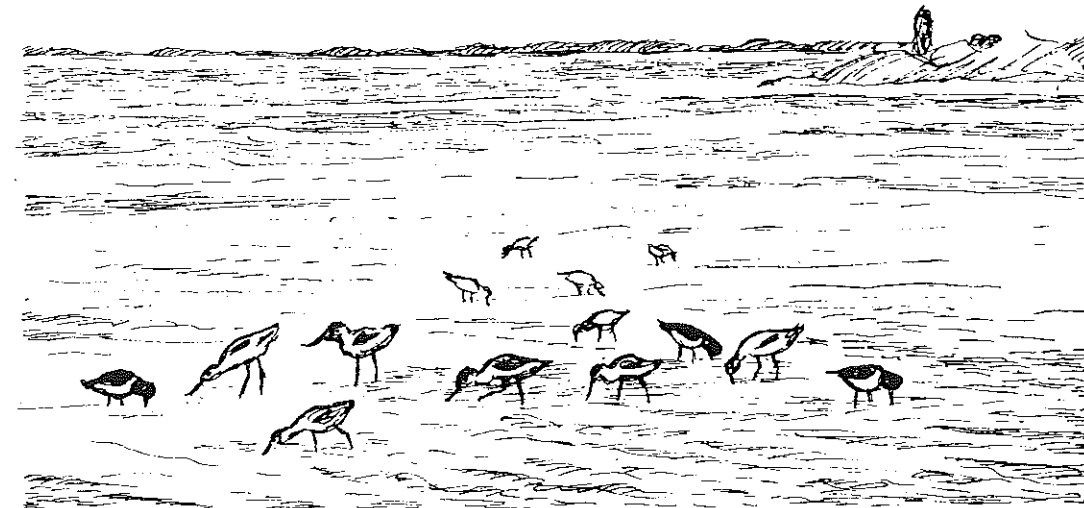
In het *buitenduin* vinden we typische duinvogels, die aan dat biotoop gebonden zijn. Het zijn de Tapuit en de Bergeend, die beide in konijnholen broeden. Ook de Wulp en de Veldleeuwerik kunnen daar voorkomen mits de begroeiing niet al te ijl is.

Op plaatsen waar wat bomen en struiken staan vinden we wel Paapje en Rood borsttapuit. In de buitenduinen hebben sommige meeuwesoorten hun broedkolonies.

Het *binnenduin* is een van de rijkste vogelgebieden, die we in ons land kennen door de grote afwisseling die er te vinden is. Oude hoge bomen worden afgewisseld met dichte bossages van lage struiken en open stukken terrein, zoals de duinweiden.

De grond is over het algemeen redelijk voedselrijk, hetgeen zich ook uit in een rijke onderbegroeiing.

Door de activiteiten van de Waterleidingmaatschappijen in de duinen zijn er ook veel plaatsen gekomen, waardoor de vogelbevolking nog verder kon toenemen.

5.3 De zee

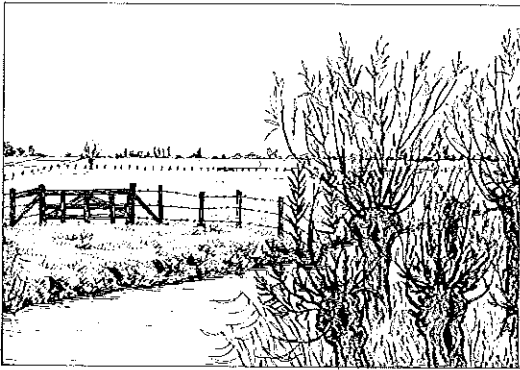
De zee is als broedbiotoop vanzelfsprekend ongeschikt voor vogels. Zij levert overigens wel voedsel voor allerlei dieren.

Langs het strand vinden we behalve de bekende meeuwen en kraaien ook kleine troepen Scholeksters, Drieteenstrandlopers. Ook andere vogels zoals Steenlopers, Wulpen en andere steltlopers komen er wel voor.

Op de zee zelf zijn met enige regelmaat wel zeevogels te zien. Vooral in het najaar trekken Zeeëenden, Eidereenden, Futen en anderen langs de kust.

5.4 De polder

De polder bestaat voor het grootste deel uit grasland. Hier en daar zijn de weilanden omzoomd met bomen of vinden we boomgroepen bij boerderijen. Het beheer van het weiland is de laatste jaren intensiever geworden door het zwaardere bemesten en het vroeger en vaker maaien van het weiland. Ook de hoeveelheid vee, die op het weiland loopt is de laatste tientallen jaren sterk toegenomen. De vogelstand is daarvoor gedaald.

De meest opvallende vogels van de polder zijn: Kievit, Grutto, Tureluur en Scholekster. Deze vogels vallen vooral op door hun grootte en gedrag. Maar ook de Veldleeuwerik en de Graspieper komen in grote aantallen voor. Tal van andere vogels zoeken wel voedsel in het weiland, maar broeden er niet. Kraaien, Spreeuwen, Duiven, Torenavalken, Reigers e.d. vinden in het weiland het voedsel van hun keuze.

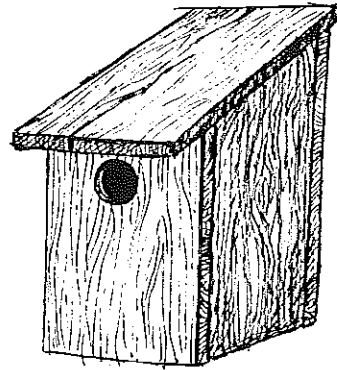
's Winters zijn er Goud- en Zilverplevieren, die het als veel vogels moeten hebben van dierlijk voedsel. Zij verdwijnen dan ook als het gaat vriezen en de bodem bevroren raakt.

In de winter zijn er ook ganzen, die op de uitgestrekte weilanden verblijven en daar azen op het gras zelf.

HOOFDSTUK 6

Vogels in de „school”tuin

Om de schooltuin aantrekkelijk te maken voor de vogels is het van belang een paar vuistregels in acht te nemen.

- In de broedtijd hebben vogels rust nodig. Dat wil dus zeggen, dat er in die tijd in en rond de tuin niet gewerkt of gespeeld kan worden. Daarnaast moeten dieren als katten en honden zoveel als mogelijk is geweerd worden, omdat zij voor ernstige verstoringen kunnen zorgen.
- Een schone opgeruimde tuin is voor vogels bijna nooit aantrekkelijk. Zij prefereren liever kleine rommelhoekjes, waarin schuilplaatsen zitten.

Verder volgen hier wat tips:

- Zorg voor besdragende bomen en struiken, zoals taxus, duindoorn, vuurdoorn, lijsterbes, braam en framboos. Zij vormen voor de vogels een welkome voedselbron.
- Een klimop tegen de muur geeft beschutting tegen wind en regen en houdt eventuele nesten uit zicht. Een zeer geschikte soort is de Hedera Helix arborens, die groen blijft en tegelijkertijd bessen vormt.

- Als de tuin groot genoeg is kan er een speciaal vogelbosje worden aangelegd. Dit kan door wat struiken bij elkaar te laten groeien en er een klimop of kamperfoelie doorheen te laten groeien. Deze struiken kunnen dan het beste naar binnen worden gesnoeid, zodat er een dichte wirwar van takken ontstaat.
- Maak een rommelhoekje in de tuin, waar het onkruid mag groeien, takjes en bladeren op de bodem blijven liggen e.d. Dit trekt insecten aan, die op hun beurt weer vogels lokken. Dorre bladeren op de bodem van de tuin zijn ideaal voor vogels, omdat zij er zelf kunnen scharrelen en het maakt de grond rijker.
- Uitgebloeide bloemen, die niet weggeknipt worden vormen zaden voor de vogels.
- Laat oude stronken of boomstammetjes in de tuin liggen. Er komen allerlei paddestoelen op en vogels eten de dieren, die weer van het hout leven.
- In een grote tuin kan een houtstapel worden gemaakt. Daartoe wordt een flinke stronk met wortels ondersteboven in de grond gegraven. Hieromheen worden, 4, 6, 8 palen van 2 meter lengte in de vorm van een wigwam in de grond gestoken. De palen worden bovenaan vastgebonden. Het geheel wordt opgevuld met snoeihout, bladeren etc. Daaroverheen wordt grof harmonikagaas gespannen. Het geheel kan overgroeid worden door klimop, kamperfoelie of bruidssluier.
- Nestkasten zijn natuurlijk altijd gemakkelijk in bijna alle tuinen aan te brengen. Ze zijn kant en klaar te koop of zelf te maken (zie bouwtekening). Ook omgekeerde bloempotten zijn geschikt, mits de invliegopening niet te klein is. Nestkasten en bloempotten moeten indien mogelijk met het invlieggat van de kust af geplaatst worden, omdat regen, wind en sneeuw meestal uit de richting van de zee komen (zuid-west). Is dit niet mogelijk geef de nestkasten dan de beschutting van een boom of afdak.
- Er zijn maar weinig vogels, die hetzelfde nest gebruiken. Alleen de houtduif doet dat in onze tuin. Haal daarom oude nesten weg. Ze zijn meestal gemaakt op de beste plek, die er is. Deze plaatsen komen dan weer vrij voor nieuwe nesten. Ook nestkasten en bloempotten moeten elk najaar worden schoongemaakt om de bewoning optimaal te houden.
- Een dak van dakpannen levert meer nestgelegenheid op dan een dak van golfplaten of rubberoid. Tegenwoordig zijn speciale zwaluwpannen in de handel, die geschikt zijn voor o.a. gierzwaluwen.
- Om katten te weren kan een schutting het beste met loshangend gaas bespannen worden. Een kat zal dat mijden. Het beste is het gaas daar te plaatsen waar de kat loopt. Dan zou het met zijn kop onder het gaas komen en

springt hij er vast niet overheen. Wanneer dit niet kan kan het gaas ook aan de andere kant worden opgebracht, als het maar goed los hangt.

- Geef de kat, die buiten loopt een belletje om. Deze zijn bij de dierenhandel te koop. De meeste vogels worden het slachtoffer van een kat, die ze niet hebben gezien of gehoord.
- Bestrijdingsmiddelen zijn slecht voor de insecten, waartegen ze gebruikt worden, maar ook voor de vogels. Om bladluis te voorkomen kan een gier worden gemaakt van uien of brandnetelbladeren. Deze worden in de week gezet in een emmer met water en daarna worden de planten ermee besproeid. Bladluizen houden er niet van en zullen dus uiteindelijk verdwijnen. Ook knoflookteentjes willen wel helpen. Als u teentjes knoflook op ongeveer 15 cm diepte in de grond stopt, zal de „geur” van de knoflook in de plantesappen trekken en de bladluis lust die plant niet meer. Aan het einde van de zomer heeft u dan soms zelfgekweekte verse knoflook.
- Is er een vijver of vijvertje in de tuin. Dan kan daarin een vogelbad worden gemaakt, door een stukje ondiep te maken.
- In de winter kunnen bij de school allerlei voerplaatsen worden gemaakt. Op een goed overzichtelijke plaats kan een voertafel worden neergezet, terwijl elders in de schooltuin ook voedselplaatsen ingericht kunnen worden.

HOOFDSTUK 7

Waarom een (Haagse) Vogelbescherming

Het beschermen van vogels is een van de doelstellingen van de Haagse Vogelbescherming. Landelijk gebeurt dit door de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels.

Om die bescherming goed uit te kunnen voeren voert de vereniging vele activiteiten uit.

7.1 Reservaten

De Haagse vereniging heeft het beheer over een groot aantal vogelreservaten ook wel vogeltuinen genoemd. Ze zijn te vinden in: De bosjes van Poot, park Meer en Bos, park Marlot, Clingendael, Oosterbeek, Wapendal, Overvoorde, Zuiderpark en Ockenburg. In die reservaten worden optimale broedmogelijkheden geschapen voor verschillende soorten vogels. In de broedtijd heerst er bovendien een maximale rust, zodat de vogels niet gestoord worden. Het onderhoud van deze tuinen vindt daarom alleen plaats in het najaar en de winter. In het voorjaar wordt door de beheerders zorgvuldig en voorzichtig geïnventariseerd welke vogels er in het reservaat broeden.